

LIBER II.

JAM DE SIGNIS VERBISQUE SCRIPTURÆ SACRÆ SERMONEM INSTITUIT AUGUSTINUS, OSTENDITQUE HUIUS GERMANUM SENSUM PLERUMQUE IDEO NON PERCIPI, QUIA SIGNA ILLA AUT IGNOTA SUNT, AUT AMBIGUA. QUAPROPTER PROLATO IMPRIMIS DIVINORUM LIBRORUM CANONE, DECLARARE PERGIT QUARUM POTISSIMUM LINGUARUM PERITIA, QUENAMVE DISCIPLINÆ AC SCIENTIÆ CONFERANT AD ILLAM SIGNORUM IGNORANTIAM REMOVENDAM. UBI DATA OCCASIONE DE REPUDIANDIS SUPERSTITIOSIS ARTIBUS ET DOCTRINIS STRICTIM, SED PROFUNDE DISPUTAT. QUEMADMODUM ETIAM ANIMO COMPARATUS IS ESSE DEBEAT, QUI OPERAM STUDIO SCRIPTURARUM NAVATURUS SIT, DECLARAT SUB INITIUM ET AD FINEM LIBRI.

CAPUT I.

Signum quid et quotuplex.

I. QUONIAM¹ de rebus cum scriberem, præmisi commonens ne quis in eis attenderet nisi quod sunt, non etiamsi quid aliud præter se significant; vicissim de signis disserens hoc dico, ne quis in eis attendat quod sunt, sed potius quod signa sunt, id est, quod significant. Signum est enim res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire: sicut vestigio viso, transisse animal cujus vestigium est, cogitamus; et fumo viso, ignem subesse cognoscimus; et voce animantis audita, affectionem animi ejus advertimus; et tuba sonante, milites vel progredi se, vel regredi, et si quid aliud pugna postulat, oportere noverunt.

¹ Vide D. Guillon, tom. xvi, pag. 92-96.

II. Signorum igitur alia sunt naturalia, alia data. Naturalia sunt, quæ sine voluntate atque ullo appetitu significandi, præter se aliquid aliud ex se cognosci faciunt, sicuti est fumus significans ignem. Non enim volens significare id facit, sed rerum expertarum animadversione et notatione cognoscitur ignem subesse, etiamsi fumus solus appareat. Sed et vestigium transeuntis animantis ad hoc genus pertinet: et vultus irati seu tristis affectionem animi significat, etiam nulla ejus voluntate qui aut iratus aut tristis est; aut si quis alius motus animi vultu indice proditur, etiam nobis non id agentibus ut prodatur. Sed de hoc toto genere nunc disserere non est propositum. Quoniam tamen incidit in partitionem nostram, præteriri omnino non potuit, atque id hactenus notatum esse suffecerit.

CAPUT II.

De quo signorum genere hic tractandum.

III. DATA vero signa sunt, quæ sibi quæque viventia invicem dant ad demonstrandos, quantum possunt, motus animi sui, vel sensa, aut intellecta quælibet. Nec ulla causa est nobis significandi, id est signi dandi, nisi ad depromendum et trajiciendum in alterius animum id quod animo gerit is qui signum dat. Horum igitur signorum genus, quantum ad homines attinet, considerare atque tractare statuimus; quia et signa divinitus data, quæ in Scripturis sanctis continentur, per homines nobis indicata sunt, qui ea conscripserunt. Habent etiam bestię quædam inter se signa, quibus produnt appetitum animi

sui. Nam et gallus gallinaceus, reperto cibo, dat signum vocis gallinæ ut accurrat; et columbus gemitu columbam vocat, vel ab ea vicissim vocatur; et multa hujusmodi animadverti solent. Quæ utrum sicut vultus aut dolentis clamor sine significandi voluntate sequantur motum animi, an vere ad significandum dentur, alia quæstio est, et ad rem quæ agitur non pertinet: quam partem ab hoc opere tanquam non necessariam removemus.

CAPUT III.

Inter signa principatum obtinent verba.

IV. SIGNORUM igitur, quibus inter se homines sua sensa communicant, quædam pertinent ad oculorum sensum; pleraque ad aurium, paucissima ad cæteros sensus. Nam cum inuimus, non damus signum nisi oculis ejus, quem volumus per hoc signum voluntatis nostræ participem facere. Et quidam motu manum pleraque significant: et histriones omnium membrorum motibus dant signa quædam scientibus, et cum oculis eorum quasi fabulantur: et vexilla draconesque militares per oculos insinuant voluntatem ducum: et sunt hæc omnia quasi quædam verba visibilia. Ad aures autem quæ pertinent, ut dixi, plura sunt, in verbis maxime. Nam et tuba et tibia et cithara dant plerumque, non solum suavem, sed etiam significantem sonum. Sed hæc omnia signa verbis comparata paucissima sunt. Verba enim prorsus inter homines obtinuerunt principatum significandi quæcumque animo concipiuntur; si ea quisque prodere velit. Nam et odore unguenti Dominus, quo perfusi sunt pedes ejus, signum

aliquod dedit¹: et sacramento corporis et sanguinis sui prægustato, significavit quod voluit: et cum mulier tangendo fimbriam vestimenti ejus², salva facta est, non nihil significat. Sed innumerabilis multitudo signorum, quibus suas cogitationes homines exerunt, in verbis constituta est. Nam illa signa omnia, quorum genera breviter attigi, potui verbis enuntiare; verba vero illis signis nullo modo possem.

CAPUT IV.

Unde litteræ.

V. SED quia verberato aëre statim transeunt, nec diutius manent quam sonant, instituta sunt per litteras signa verborum. Ita voces oculis ostenduntur, non per se ipsas, sed per signa quædam sua. Ista igitur signa non potuerunt communia esse omnibus gentibus, peccato quodam dissonionis humanæ, cum ad se quisque principatum rapit. Cujus superbiæ signum est erecta illa turris in coelum³, ubi homines impij non solum animos, sed etiam voces dissonas habere meruerunt.

¹ Joan. xii, 3. et Matth. xxvi, 6. — ² Matth. ix, 21. — ³ Gen. xi, 7.

CAPUT V.

Diversitas linguarum.

VI. Ex quo factum est, ut etiam Scriptura divina, qua tantis morbis humanarum voluntatum subvenitur, ab una lingua profecta, qua oportune potuit per orbem terrarum disseminari, per varias interpretum linguas longe lateque diffusa innotesceret gentibus ad salutem: quam legentes nihil aliud appetunt quam cogitationes voluntatemque illorum, a quibus conscripta est, invenire, et per illas voluntatem Dei, secundum quam tales homines locutos credimus.

CAPUT VI.

Obscuritas Scripturæ in tropis et figuris quorsum utilis.

VII. SED multis et multiplicibus obscuritatibus, et ambiguitatibus decipiuntur qui temere legunt, aliud pro alio sentientes; quibusdam autem locis quid vel falso suspicentur non inveniunt, ita obscure quædam dicta densissimam caliginem obducunt. Quod totum provisum divinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, et intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescunt. Quid enim est quæso, quod si quisquam dicat sanctos esse homines atque per-

fectos, quorum vita et moribus Christi Ecclesia de quibuslibet superstitionibus præcidit eos qui ad se veniunt, et imitatione honorum sibimet quodammodo incorporat: qui boni fideles et veri Dei servi deponentes onera sæculi ad sanctum baptismi lavacrum venerunt, atque inde ascendentes conceptione sancti Spiritus fructum dant geminæ charitatis, id est, Dei et proximi: quid est ergo quod si hæc quisque dicat, minus delectat audientem, quam si ad eundem sensum locum illum exponat de Canticis Canticorum, ubi dictum est Ecclesiæ, cum tanquam pulchra quædam fœmina laudaretur, «Dentes tui sicut grex» detonsarum, ascendens de lavacro; quæ omnes geminos nos creant, et non est sterilis in eis? Num aliud homo discit, quam cum illud planissimis verbis, sine similitudinis hujus adminiculo audiret? Et tamen nescio quomodo suavius intueor sanctos, cum eos quasi dentes Ecclesiæ video præcidere ab erroribus homines, atque in ejus corpus emollita duritia quasi demorsos mansosque transferre. Oves etiam jocundissime agnosco detonsas, oneribus sæcularibus tanquam velleribus positis, et ascendentes de lavacro, id est, de baptisate, creare omnes geminos, id est, duo præcepta dilectionis, et nullam esse ab isto sancto fructu sterilem video.

VIII. Sed quare suavius videam, quam si nulla de divinis libris talis similitudo promeretur, cum res eadem sit eademque cognitio, difficile est dicere, et alia quæstio est. Nunc tamen nemo ambigit, et per similitudines, libentius quæque cognosci, et cum aliqua difficultate quæsita multo gratius inveniri. Qui enim prorsus non inveniunt quod quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt quia in promptu habent, fastidio sæpe marcescunt: in utroque autem languor cavendus est. Magnifice igitur

et salubriter Spiritus sanctus ita Scripturas sanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur.

CAPUT VII.

Gradus ad sapientiam juxta Isaïæ xi, 2. Primus, timor. — Secundus, pietas. — Tertius, scientia. — Quartus, fortitudo. — Quintus, consilium. — Sextus, purgatio cordis. — Septimus, gradus seu finis sapientiæ.

IX. ANTE omnia igitur opus est Dei timore converti ad cognoscendam ejus voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iste, cogitationem de nostra mortalitate et de futura morte necesse est incutiat, et quasi clavatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde mitescere opus est pietate, neque contradicere divinæ Scripturæ sive intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, sive non intellectæ, quasi nos melius sapere meliusque præcipere possimus; sed cogitare potius et credere id esse melius et verius quod ibi scriptum est, etiamsi lateat, quam id quod nos per nosmetipsos sapere possumus.

X. Post istos duos gradus timoris atque pietatis ad tertium venit, scientiæ gradum, de quo nunc agere institui. Nam in eo se exercet omnis divinarum Scripturarum studiosus, nihil in eis aliud inventurus quam diligendum esse Deum propter Deum, et proximum propter

Deum: et illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere; proximum vero tanquam se ipsum, id est, ut tota proximi, sicut etiam nostri, dilectio referatur in Deum¹. De quibus duobus præceptis, cum de rebus ageremus, libro superiore tractavimus. Necesse est ergo, ut primo se quisque in Scripturis inveniatur amore hujus sæculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longe sejunctum esse a tanto amore Dei et tanto amore proximi, quantum Scriptura ipsa præscribit. Tum vero ille timor quo cogitat de judicio Dei, et illa pietas qua non potest nisi credere et cedere auctoritati sanctorum librorum, cogit eum se ipsum lugere. Nam ista scientia bonæ spei hominem non se jactantem, sed lamentantem facit: quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem divini adjutorii, ne desperatione frangatur, et esse incipit in quarto gradu, hoc est fortitudinis, quo esuritur et sititur justitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera jocunditate rerum transeuntium sese extrahit, et inde se avergens convertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet unitatem eandemque Trinitatem.

XI. Quam ubi aspexerit, quantum potest, in longinqua radiantem, sui que aspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hic vero se in dilectione proximi gnaviter exercet, in eaque perficitur, et spe jam plenus atque integer viribus, cum pervenerit usque ad inimici dilectionem, ascendit in sextum gradum, ubi jam ipsum oculum purgat, quo videri Deus potest, quantum potest ab iis, qui huic sæculo moriuntur quantum possunt. Nam in tantum vident, in quantum moriuntur

¹ Matth. xxii, 37-40.

huic sæculo; in quantum autem huic vivunt, non vident. Et ideo quamvis jam certior, et non solum tolerabilior, sed etiam jocundior species lucis illius incipiat apparere; in ænigmate adhuc tamen et per speculum videri dicitur¹, quia magis per fidem quam per speciem ambulatur², cum in hac vita peregrinamur, quamvis conversationem habeamus in cœlis³. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, ut veritati ne ipsum quidem præferat aut conferat proximum; ergo nec se ipsum, quia nec illum quem diligit sicut se ipsum. Erit ergo iste sanctus tam simplici corde atque mundato, ut neque hominibus placendi studio detorqueatur a vero, nec respectu devitandorum quorumlibet incommodorum suorum, quæ adversantur huic vitæ. Talis filius ascendit ad sapientiam, quæ ultima et septima est, quia pacatus tranquillisque perfruitur. « Initium » enim sapientiæ timor Domini⁴. » Ab illo enim usque ad ipsam per hos gradus tenditur, et venit.

CAPUT VIII.

Libri canonici.

XII. SED nos ad tertium illum gradum considerationem referamus, de quo disserere quod Dominus suggererit, atque tractare instituiamus. Erit igitur divinarum Scripturarum solertissimus indagator, qui primo totas legerit, notasque habuerit, et si nondum intellectu, jam tamen lectione, duntaxat eas quæ appellantur Canonice. Nam cæteras securius leget fide veritatis instructus, ne præoc-

¹ 1 Cor. xiii, 12. — ² 2 Id. v, 7. — ³ Philip. iii, 20. — ⁴ Psal. cx, 10. Prov. i, 7, et ix, 10; item Eccli. i, 16.

cupent imbecillem animum, et periculosos mendaciis atque phantasmatis eludentes præjudicent aliquid contra sanam intelligentiam. In canonicis autem Scripturis Ecclesiarum catholicarum quamplurimum auctoritatem sequatur, inter quas sane illæ sint, quæ apostolicas Sedes habere et Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis catholicis, præponat eis quas quædam non accipiunt: in eis vero quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus haberi, quanquam hoc facile invenire non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

XIII. Totus autem canon Scripturarum, in quo istam considerationem versandam dicimus, his libris continetur: Quinque Moyseos, id est Genesi, Exodo, Levitico, Numeris; Deuteronomio; et uno libro Jesu Nave, uno Judicum, uno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principium videtur pertinere; deinde quatuor Regnorum et duobus Paralipomenon consequentibus, sed quasi a latere adjunctis simulque pergentibus. Hæc est historia, quæ sibimet annexa tempora continet, atque ordinem rerum: sunt aliæ tanquam ex diviso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se connectuntur, sicut est, Job, et Tobias, et Ester, et Judith, et Machabæorum libri duo, et Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam usque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam: deinde Prophetæ in quibus David unus liber Psalmorum; et Salomonis tres, Proverbiorum, Cantica Canticorum, et Ecclesiastes. Nam illi duo libri, unus qui Sapientia, et alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse

dicuntur: nam Jesus Sirach (10) conscripsisse constantissime perhibetur¹, qui tamen, quoniam in auctoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui proprie Prophetæ appellantur, duodecim Prophetarum libri singuli, qui connexi sibimet, quoniam nunquam sejuncti sunt, pro uno habentur: quorum Prophetarum nomina sunt hæc; Osee, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: deinde quatuor Prophetæ sunt majorum voluminum, Isaias, Jeremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris; Testamenti Veteris terminatur auctoritas². Novi autem, quatuor libris Evangelii, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem: quatuordecim Epistolis Pauli apostoli, ad Romanos, ad Corinthios duabus, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses, ad Timotheum duabus, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri duabus; tribus Joannis; una Jacobi; Actibus Apostolorum libro uno, et Apocalypsi Joannis libro uno.

CAPUT IX.

Qua ratione vacandum studio Scripturæ.

XIV. In his omnibus libris timentes Deum et pietate mansueti, quærent voluntatem Dei. Cujus operis et laboris prima observatio est, ut diximus, nosse istos libros, etsi nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa

¹ 2 Retract. cap. IV, n. 2. — ² Ibid.

quæ in eis aperte posita sunt, vel præcepta vivendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiusque investiganda sunt: quæ tanto quisque plura invenit, quanto est intelligentiæ capacior. In iis enim, quæ aperte in Scripturis posita sunt, inveniuntur illa omnia quæ continent fidem, moresque vivendi, spem scilicet atque charitatem, de quibus libro superiore tractavimus. Tum vero facta quadam familiaritate cum ipsa lingua divinarum Scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda et discutienda pergendum est, ut ad obscuriores locutiones illustrandas de manifestioribus sumantur exempla, et quædam certarum sententiarum testimonia dubitationem incertis auferant. In qua re memoria valet plurimum: quæ si defuerit, non potest his præceptis dari.

CAPUT X.

Scripturam contingit non intelligi ob ignota signa, vel ambigua.

XV. Duabus autem causis non intelliguntur quæ scripta sunt; si aut ignotis, aut ambiguis signis obteguntur. Sunt autem signa vel propria vel translata. Propria dicuntur, cum his rebus significandis adhibentur, propter quas sunt instituta, sicut dicimus bovem, cum intelligimus pecus, quod omnes nobiscum latinæ linguæ homines hoc nomine vocant. Translata sunt, cum et ipsæ res, quas propriis verbis significamus, ad aliud aliquid significandum usurpantur, sicut dicimus bovem, et per has duas syllabas intelligimus pecus, quod isto nomine appellari solet: sed rursus per illud pecus intelligimus Evan-

gelistam, quem significavit Scriptura, interpretante Apostolo; dicens: « Bovem triturantem non infrenabis¹. »

CAPUT XI.

Ut ignorantia signorum tollatur, necessaria est linguarum cognitio, ac praesertim graecae et hebraeae.

XVI. CONTRA ignota signa propria, magnum remedium est linguarum cognitio. Et latinae quidem linguae homines, quos nunc instruendos suscepimus; duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem opus habent hebraea scilicet et graeca, ut ad exemplaria praecedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit latinorum interpretum infinita varietas. Quanquam et hebraea verba non interpretata saepe inveniamus in libris, sicut « Amen, et » Halleluia, et Racha, et Hosanna, » et si qua sunt alia; quorum partim propter sanctiorem auctoritatem, quamvis interpretari potuissent, servata est antiquitas, sicut est « Amen, et Halleluia; » partim vero in aliam linguam transferri non potuisse dicuntur, sicut alia duo quae posuimus. Sunt enim quaedam verba certarum linguarum, quae in usum alterius linguae per interpretationem transire non possint. Et hoc maxime interjectionibus accidit, quae verba motum animi significant potius quam sententiae conceptae ullam particulam: nam et haec duo talia esse perhibentur: dicunt enim « Racha » indignantis esse vocem, « Hosanna » laetantis. Sed non propter haec pauca, quae notare atque interrogare facillimum est, sed propter

¹ Cor. ix. 10.

diversitates, ut dictum est, interpretum, illarum linguarum est cognitio necessaria. Qui enim Scripturas ex hebraea lingua in graecam verterunt, numerari possunt, latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex graecus, et aliquantulum facultatis sibi utriusque linguae habere videbatur, ausus est interpretari.

CAPUT XII.

Diversitas interpretationum utilis. — Ex verborum ambiguitate ut accidit error interpretum.

XVII. QUAE quidem res plus adjuvit intelligentiam, quam impedivit, si modo legentes non sint negligentes. Nam nonnullas obscuriores sententias plurium codicum saepe manifestavit inspectio, sicut illud Isaiae prophetae unus interpres ait: « Et domesticos seminis tui ne desperis¹: » alius autem ait: « Et carnem tuam ne desperis: » uterque sibimet invicem attestatus est. Namque alter ex altero exponitur, quia et caro posset accipi proprie, ut corpus suum quisque ne despiceret, se putaret admonitum; et domestici seminis translate, Christiani possent intelligi, ex eodem verbi semine nobiscum spiritaliter nati: nunc autem collato interpretum sensu, probabilior occurrit sententia proprie de consanguineis non despiciendis esse praecipuum, quoniam domesticos seminis cum ad carnem retuleris, consanguinei potissimum occurrunt: unde esse arbitror illud Apostoli quod ait: « Si quo modo ad aemulationem adducere potuero carnem

¹ Isai. lvm, 7.